1540

گلزارِ عثمانی

مع

تہنیت تقریب کدخدائی شہزادگانِ آصف جاہی

ہدیۂ محقر

مولانا محمد عبد القوی - فانیؔ - ایم - اے (علیگ) چشتی صابری

وقار الملک گولڈ مڈلسٹ

سابق پرفسور فارسی و عربی - گورنمنٹ مارس کالج ناگ پور

مدیر مجلۂ بین المللی "البیان"

معلّم حال شعبۂ فارسی و اردو - جامعہ لکھنؤ

بعنوان ذیل از مصنف علام یافتہ می شود

مطبع آسی، محمود نگر لکھنؤ

بسم اللہ الرحمن الرحیم

قصیدہ

در ستائشِ ہز اکزالٹڈ ہائنس لفٹننٹ جنرل اعلیحضرت بندگان عالی،
سپہ سالار مظفر الملک والممالک نظام الدولہ نظام الملک "نواب سر"
میر عثمان علیخان بہادر فتح جنگ آصف جاہ سلطان العلوم جی سی ایس آئی
جی بی ای شہریار ممالکِ محروسہ دکن خلد اللہ ملکہ و سلطنتہ

ہمہ گل است و یاسمن بطرف جو بارہا — بہار کرد عنبریں ہوائے مرغزارہا
بنفشہ رستہ در چمن شقیق و لالہ در دمن — بہر کجا کہ بنگری ہجوم نو بہارہا
چو زلفِ یار مشکبو شدہ است دہر کو بہ کو — جہاں شدہ ز چار سو برنگ و بو تتارہا
بدہر اندروں ہمہ می است و بانگِ چنگ و نے — بدشت و راغ و کوہ و در پری وشان نگارہا
گل است و لالہ چار سو شدہ است دہر مشکبو — ببانگ و نغمہ ہر کجا عنادل است و سارہا

مصوّر است ہر زمین برنگ و بوئے لبراں
ہمہ جناں ہمہ ارم بدشت و کوہسار ہا

ترانہ ریز بار بدہوا بدشت و در جبل
عروق آبکش ہمہ بہر شجر چو تار ہا

ہمہ تل است چوں چمن زلالہا و یاسمن
پراز گل است و نارون مغاکہا و غار ہا

بربخیت ابر شیرہا بدہر چار سو ہمہ
شگوفہا بہر شجر چو طفل شیرخوار ہا

گل است و لالہ و سمن بدشت و باغ ہر کجا
بطرف آبجو ہمہ ز سرو ہا قطار ہا

ز بانگ سار و کبکہا نشاط در چمن ہمہ
عنادل اند نغمہ گو فراز شاخسار ہا

ہمہ جہاں نگار ہیں دو چہر رشک حور عین
ہوا شدہ است عنبریں بہر کجا تتار ہا

جہاں بہشت جاوداں برنگ و بوئے مہوشاں
بہر کجا کہ بنگری بعکس لالہ زار ہا

بسنگہا و خشتہا مصوّر است گلستاں
دمیدہ است ارغواں ہمہ ز نوک خار ہا

بروئے دلبراں ہمہ ارم شدہ است تعبیہ
بزلف شاہداں ہمہ نہفتہ صد تتار ہا

بہر زمیں بہر کجا ہمہ گل است و ارغواں
بنفشہ رستہ چار سو بدشت و کوہسار ہا

ز کشتہا ہمہ جہاں برنگ و بو چو گلستاں
ہمہ گل است و ارغواں بسوئے مرغزار ہا

ترانۂ عنادل است بہر کجا بدشتہا
بہ نغمہ اند چار سو تدرو ہا و سار ہا

صدائے رود و نے ہمہ بطرف باغ ہر کجا
پیالہائے مے ہمہ بدست میگسار ہا

بدشت اگر نظر کنی ہمہ مے است و مے پرست
بنغمہ مطرباں ہمہ بُت اند در کنار ہا

بہ بزم دہر چار سو مے است و شاہداں ہمہ
سرود و چنگ و رود و نے بطرف جوئبار ہا

بیا و نوش و چنگ و نے جہاں چو باغ حور عیں
مے است و شاہداں ہمہ بدشت و کوہسار ہا

زنامیہ ہمہ جہاں شدہ چو بزم شاہداں   مصوّر است سُو بسو بدشت و کوہسار ہا
بجام لالہ مے ہمہ بسبزم باغ چار سو   عروس گل برقص و ہم بنغمہ کبک و سار ہا
جہاں برنگ و بو ہمہ شدہ بسان گلستاں   مصوّر است چار سُو چو منظر بہار ہا
ہمہ تدرو چار سو صدائے سار کو بہ کو   زکبک پر شدہ زمیں ہزار ہا ہزار ہا
زبس دمیدہ یاسمیں زمیں شدہ است عنبریں   کشادہ کاروان چیں بکوہ و دشت بار ہا
بدشت اگر نظر کنی ہمہ گل است و یاسمیں   بدامن جبل ہمہ نشاط آبشار ہا
بروز روئے شاہدان شب است چار سو عیاں   بملک رُوم منتشر سپاہ زنگبار ہا
بدشت چار سُو ہمہ بنفشہ رُستہ ہر کجا   مصوّر از گل و سمن کنار جوئبار ہا
ببانگ نے مغنّیاں بمدح خسرو جہاں   گ   چہ در فضائے گلستاں چہ طرف جوئبار ہا
چو گلشن ارم شدہ جہاں بعہد تو شہا   بہر زمیں کہ بنگری بجشنہا دیار ہا
مدارس علوم و فن نمودہ بہر کجا   ہمیشہ از تو خسروا بدہر یادگار ہا
نہ سرگرانی است و کس نہ مبتلائے درد و غم   بباده کرم ہمہ نشاندہ خمار ہا
بہر کجا کہ بنگری ز ہیبت تو حاکماں   نشاندہ اند یاسمن بریدہ اند خار ہا
شگوفہ علوہا کہ بُد بباد مہرگاں   زموج جود تو شہا شدہ ہمہ بہار ہا
مدارس دکن ہمہ علامتے زجُود تو   چناں نشاں تو ہمہ بدہر زاقتدار ہا
مدار ورع ملک تو تقدّس است ہر کجا   بعہد تو ولی ہمہ درون کوہسار ہا
ز انبساط فیض تو کہ ہست شامل جہاں   بعہد ہا نشاطہا کنند شیرخوار ہا

سخاے ابرہا خجل شدہ ز جود دست تو — مصوّر است ہر زمیں ز نقش وا ز نگارہا
عداد لشکرت بروں ز حد و فکر آدمی — دو سالہ راہ می رود ز لشکرت قطارہا
ز ابر جود شستہ کدورتِ زمانیاں — ز خاطر ہمہ جہاں ستردہ غبارہا
ترا بہ منجنیقہا چہ حاجت است خسروا — ز ہیبت تو اوفتد ز بیخ و بن حصارہا
بیک خدنگِ تیز ریزِ دشمنان بسیر — بدورِ دشت کیں ہمہ نمودۂ شکارہا
فزودہ عز و شان دین ز دولت تو خسروا — کنند مومناں تن و نقو و جاں نثارہا
حدیث خشم تو رود اگر بسوئے آبہا — ز آبہا بروں جہد شرر فشاں بخارہا
اگر حدیث لطف تو بسوے نارہا کنم — بہ نارہا ہمہ شود تموّج بحارہا
ہمہ ولی بذکر حق ادا کنند روز و شب — وظیفۂ دعائے تو بطرز حق گزارہا
مدار صنع ملک تو کساد ازاں بیوریا — محک ہمہ بہ فکر تو گرفتۂ عیارہا
ببزم دہر چار سو خورند بادہ کو بکو — بیاد خسرو جہاں بجوش نو بہارہا
ز ابر جود تو جہاں شدہ چو گلشن ارم — بدور عدل تو شہا بہ ساز و برگ کارہا
بہ عزّ و شان و برتری کہ ہست دائمی ہمہ — ندیدہ مثل تو فلک دروں روزگارہا
بہ فرّ و فضل ایزدی ترا کمال بخردی — فلک برائے تو نہد مدار کار و بارہا
بنظم ملک خسروا ترانہ حاجت دگر — رہین رائے تو ہمہ صغارہا کبارہا
دکن کہ ہست چوں ارم بہر کجا کہ بنگری — بہ جشن حور چار سو بدشت و کوہسارہا
نہ بانگ شکوہ آیدش بگوش از زمانیاں — فلک برائے تو شہا اگر نہد مدارہا

بزم دهر هر کجا بیاد خسرو دکن
بفضل او چه جام می خورند باده خوار ها

ببانگ چنگ و نے همه دکن مشابه ارم
بهر کجا که بنگری همی است میگسار ها

ببزم شاهدان چین زمشک بود گفتگو
ز طیب خلق تو شها صبا برد بخار ها

چو دست بنده بد تهی ز کیسه دُرر همه
ز گوهر علو مها کنم بتو نثار ها

ادیبها لبیبها کنند روز و شب همه
ثنائے خسرو جهان بنهج حق گزار ها

پئے سرود مدح تو که فرض شد بهر بشر
همه عروق جسم من برود و چنگ تار ها

بباده محبت که شد خمیر جسم من
به مفلسی نشانده ام شها همه خمار ها

ز خاک ملک تو شها خمیر جد و عم من
محبت دکن شده مرا چو پود و تار ها

ثنائے تو توانگری و لے ز شومی فلک
ز گرد مفلسی مرا بجان و تن غبار ها

دماغ دهر چون ارم بعهد تو معطر است
ز مشک خلق تو شها بهر کجا تتار ها

فلک مطیع حکم تو اگر شود اشارتت
ز دشمنان بد گهر بر آورد دمار ها

وظیفه ثنائے تو بنفع خود ادا کنم
که مرد را به نیکوی ز مدح تو عیار ها

بمدح تو بسر برم ز عمر آنچه باقی است
شها اگر به خان و مال مرا بود قرار ها

و لے ز گردش فلک به فکر نان روز و شب
قرار در خیال من بدل شده از فرار ها

گل است چار سو همه معطر است کو به کو
بهر کجا که بنگری بعهد تو بهار ها

غریب و بینوا ز تو بساز و برگ هر کجا
یتیم و بیوه را همه ز جود تو یسار ها

معالم سخائے تو بدهر اندرون همه
به جود دست منبسط به چار سو دیار ها

نظامِ ملک خسروا برائے صائبت ہمہ — رہینِ عقلِ تو ہمہ مشیرہا مشارہا

نظامِ دولت است و دیں شدہ بعہدِ تو چناں — کہ نگسلند تا ابد زپودہا زتارہا

مظفرِ جہاں توئی کہ فتح شد بنامِ تو — زداورِ ازل ہمہ بجنگ و گیرودارہا

بعہدِ تو دکن شدہ مدارِ ہر کمال را — ارسطواند ہر کجا بملکِ تو ہزارہا

شہِ علوم و شاہِ دیں توئی کہ ملک ملکِ تو — کنند مدحِ تو ہمہ بجان و دل کبارہا

بسیار در ہمہ دکن شدہ بہ فکرِ صائبت — رعایا را بذاتِ تو شہا است افتخارہا

بسانِ خادمِ رہی روس را بہ بندگی — بہ سایۂ کلاہِ تو فگندہ شہریارہا

ہمہ شکوہ و برتری شہا تراست فرہی — بدستِ تست از ازل عنانِ اختیارہا

بیادِ تو نبیذہا ببانگِ رود و چنگ و نے — خورند شاہدان ہمہ بطرفِ جوئبارہا

امیرِ مومنین توئی رئیسِ قومِ مسلمیں — کہ مومناں ثنائے تو کنند در دیارہا

بہ عہدِ تو ہمہ ولی بیاد و ذکر مشتغل — کہ میبرند ہر یکے ز فیضِ تو یسارہا

برنج و درد بُد جہاں، شہ از خمارِ مفلسی — بباده سخائے تو شکستہ شد خمارہا

برائے آصفِ جہاں کہ نامِ تست از ازل — شدند معترف ہمہ صغارہا کبارہا

بہ تیغِ عدل کشتۂ ہمہ وجودِ ظالماں — زخرمنِ ہمہ خساں بر آوری غبارہا

علومِ مغربیہ را کہن لباس ترک شد — بہ خلعتے کہ دادۂ شہا ہمہ بہارہا

بآبِ تیغ کشتۂ نہالِ حفظ چارسو — زآبِ سیم و زر ہمہ بملکِ جوئبارہا

بدورِ لطفِ تو بود پناہ ملک ہر کجا — زعدلِ خسروا ہمہ نمودہ حصارہا

هر آنکه زاد در دکن به شکر تست مرتهن
که هندوان و مومنین کنند افتخارها

همه هنود و مسلمین بچشم دوربین تو
عزیز و یار تو همه بسان غمگسارها

صدائے کوس عدل تو رسید در همه جهان
سحاب فیض تو همه نمود جویبارها

به هند از تو همت همه علوم هر کجا
ارسطواند چار سو بعلم در دیارها

زمین خسرو دکن تو زرع است در زمن
منزه شد همه جهان ز ننگها ز عارها

ز بارش سخائے تو که بوده و روز و شب شها
برنگ بو جهان شده همه چو لاله زارها

همه نشاط و رنگ و بو بعهد شاه در جهان
یمین هر گدا شده ز جود شه بسیارها

همی کساد شاعران طلا کند ثنائے تو
هر آنکه گفت مدح تو گرفته اعتبارها

تهی ز لعل کانها چو دستِ فانیِ حزین
چو کیسهٔ گدا تهی ز جود تو بحارها

ز ابر نیزهات شها زمین شده است گلستان
ز دشمنان بدشت کین بهر کجا مزارها

دل حبیبِ تو شها بنزهت است چون چمن
خشن به بخت دشمنت چو پشت سوسمارها

کنون که علم در جهان ز فیض تو شده همه
بهر زمین ادیبها حکیم در دیارها

بهر بلد بیاد حق چو شبلی است هر بشر
ز ننگ شد جهان تهی سترده نقش عارها

چو تشنه یاد تو کند شود دهان پر از عسل
گه خزان ز ذکر تو دمیده نو بهارها

بهر بلد ز نام تو کنند فخر در جهان
شده است بزم ذکر تو شها همه دیارها

سرور و سورِ تو شها بود ز گردش فلک
نشاط تا بود ز مے بزم میگسارها

۲- قصیده

شہسوارِ دولتِ تو ہمعنانِ آفتاب
آستانِ قصرِ جاہت آسمانِ آفتاب

صولتِ اسکندری نازد بذاتِ عالیت
چون بجودِ تو بنازد خاندانِ آفتاب

مثلِ یونان مبدءِ علم و ہنر مُلکِ دکن
کودکان در مہدِ عہدت رازدانِ آفتاب

جامعۂ عثمانیہ دریائے موّاج از علوم
کرد جاری چار سُو اندر جہانِ آفتاب

کودکانِ عہدِ تو شارحِ زِ رازِ آسمان
دختران مثلِ ارسطو نکتہ دانِ آفتاب

در دکن بینی ہمہ از چار سو باغِ علوم
شد معطر از ہوایش خان و مانِ آفتاب

مبدءِ علم است فرامینش مثلِ طوبیٰ در جہات
شاخہایش منبسط شد در جہانِ آفتاب

چشمۂ فیضِ تو جاری شد ہمہ بر رُوئے دہر
سبز و شادابی از آن در گلستانِ آفتاب

ارسطا طالیس دانش دارِ سانِ عہدِ تو
از تعلیم است ہر سو در جہانِ آفتاب

طفل در گہوارہ تشریحِ شفا گوید ہمہ
نکتۂ زان نگزرد اندر گمانِ آفتاب

در ہمہ ملکِ دکن بینی مدارس چار سو
ممتد و زان نیخ دانش در جہانِ آفتاب

نیّرِ علم و ہنر طالع شدہ در یورپ است
یورپا مطلعِ دکن شد آشیانِ آفتاب

انچہ در مغرب بود از علم بہر ملائش
خامہا در دست دارد ترجمان آفتاب

انچہ از صنعت بود نیز انچہ باشد از علوم
در دکن تعلیم کردہ نکتہ دان آفتاب

کرد اردو راز بان علم ودانش در دکن
منکشف گشتہ کنوں راز نہان آفتاب

صنعت اہل دکن را گر ببیند آسمان
در نظر بے قدر ماند بہرمان آفتاب

علم ودانش را بجوید خسرو ملک دکن
ابتیاعش را کشادہ بحر وکان آفتاب

کاروبار اہل صنعت را چناں افزوں نمود
ہر دکان اہل صنعت شد دکان آفتاب

گاہ در تعلیم کوشد گہ بامر دیگر است
می نماید انچہ کردہ کاردان آفتاب

بر دل فانی نشیند در زمان عدل تو
تیر ہر آفت کہ آید از کمان آفتاب

در ہمہ ملکت بتاما شاد و ہنود منبسط
مہد آرام است ملکت در جہان آفتاب

اولیا بینی ہمہ در دور عالم چار سو
غیر ذکر حق نہ بینی در جہان آفتاب

رشتہ زنار در تسبیح خیطش را ہمہ
در میاں دارند اکنوں عابدان آفتاب

در تضییق بود گیتی لیک از فیضت کنوں
ہست در توسیع و زینت آسمان آفتاب

گر بتاما شاد و خرم ہنودگاں در راحت اند
مہد آرام است ہر سو در جہان آفتاب

عہد زریں عہد تو اے حامی اہل علوم
مثل ہارون الرشیدی در جہان آفتاب

خواجہ اجمیر سلطان ہمہ ہندوستاں
یاور و یار تو اند اے حکمران آفتاب

ہر کہ زاید در جہاں بیند تو رحمت مدام
میزبان دہر ہستی مہمان آفتاب

در ہمہ اشعار تو بینم ہمہ حمد خدا
نیز نعتِ مصطفےٰ ای نکتہ دان آفتاب

ہست در عثمان علیخاں عز و شانِ ایزدی
از ازل توام بسانِ عز و شانِ آفتاب

نافہائے مشک افضال خدا دارد ببار
سیر در ملکت نماید کاروانِ آفتاب

سہ خطابت داد یزدان متکائے انس و جاں
حارس حرمین ہستی حکمرانِ آفتاب
ق

منکہ باشم مستنیر از پرتوے رائے بنی
حارس حرمین گویم پاسبانِ آفتاب

گرچہ شاہِ ہند کردت ہم خطاباتِ دگر
ترک کردم زانکہ ہستم رازدانِ آفتاب

در ہمہ دورِ ممالک آن شہ گردوں جناب
کامران و ہم مظفر در جہان آفتاب

ہم نظام الملک آن سلطان گردوں مرتبت
ہم نظام الدولہ باشد در زبانِ آفتاب

فاتح جنگ است و آصفجاہ سلطان العلوم
مثل او ہرگز نیاید در گمان آفتاب

۳- قصیدہ

بادہ ہمہ قوتِ رواں بر رُخ گُلستاں پرورد
در دل ہمہ شادی ہر جانِ پژماں پرورد

ابلہ اگر زاں می خورد گردد فلاطون زمن
در طبع آں مایہ فطن اسرار کیہاں پرورد

گر تیج و تاب افتد ترا در حل و عقد روزگار
جامے بخور از مے ہمہ فکر تو آساں پرورد

لقماں کند ابلہ اگر از بادہ نوشد اندکے
صد مایۂ علم و فطن در طبع ناداں پرورد

بلبل شود زاغ و زغن از فیض آبِ رزاں
در نغمہ گوئی ہر زماں بزم گُلستاں پرورد

ناداں شود دانا ازاں گردد فلاطون زماں
الکن خورد جامے اگر گفتار سحباں پرورد

محبوس گر نوشد ازاں رقصد چو طاؤس ارم
جشنے کند شادی ہمہ در دورِ زنداں پرورد

آں بادہ دہ کز بوئے آں گردد دماغم گُلستاں
صد مایۂ ناز و نعم در جان پژماں پرورد

بادہ دہد تغییر جاں حیواں خورد انساں شود
زاغ و زغن در صہبا طاؤس رقصاں پرورد

بادہ بجو بادہ بخور کز بادہ طبع شاعراں
چوں طوطی شیوا زباں مدح جہانباں پرورد

بادہ ہمہ تفریح جاں بادہ ہمہ تاب و تواں
صد رنگ از باغ جناں بر روئے مستاں پرورد

در زقّہ کودک گر خورد گردد ارسطوئے زمن
عامی اگر بوئے برد صد طبع لقماں پرورد

گھٹی ۱۲

گر پیر ازاں بادہ خورد گردد چو مرد نوجواں — صد رنگ باغ و بوستاں بر روئے خنداں پرورد
دشمن اگر زاں می خورد گردد برنگ مہرباں — وز مہر صد باغ ارم در طبع شاداں پرورد
زاغ ار ازاں بوئے برد گردد چو بلبل نغمہ خواں — در بیضیہ آں زنگی سلب طاؤس رقصاں پرورد
ساقی ازاں بادہ بدہ کاندر ہمہ رنج و الم — بر رخ ہمہ باغ ارم غمگیں و پژماں پرورد
گر قطرۂ زاں مے خورد ابلہ ہمہ دانا شود — اسرار دور آسماں در طبع ناداں پرورد
بوئے بزاہد گر رسد زاں می بگوید نغمہا — گر محتسب جامے خورد در بزم جاناں پرورد
گر سوئے کافر زاں ہوا بوئے برد مومن کند — توحید داں گردد ہمہ اسرار یزداں پرورد
رنجور جور آسماں از بادہ گر طعمے چشد — در جان غمگین بیکساں صد گونہ درماں پرورد
مفلوک گر بوئے برد صد مایۂ شادی ازاں — در دور جور آسماں در دور ہجراں پرورد
ساقی اگر از بادہ ات محزوں بنوشد قطرۂ — صد مایۂ ناز و نعم در جان شاداں پرورد
قمری بہ سرو بوستاں زاں نغمہ میگوید ہمہ — بلبل بصحن گلستاں صد گونہ الحاں پرورد
آں بادہ دہ کز بوئے آں مستی بخیزد در جہاں — طعمش ہمہ رنگ جناں بر روئے پژماں پرورد
بر سنگ بادہ گر فتد گردد ہمانا جانور — نسناس گر زاں مے خورد انساں ز یزداں پرورد
ساقی بجو اہم ساغرے زاں بادہ کز بوئیش ہم — اسرار یزداں یک بیک در مغز خذلاں پرورد
نے زیں شراب جانگزا کارد ہمہ شور و شغب — صد رنگ کفر و فسق را در اہل ایماں پرورد

مطلع ثانی

دارم بجام آتش ہمہ کو آب حیواں پرورد — چوں برق افتد در جگر بر رخ گلستاں پرورد

نسناس نہ ان انساں شود انساں خرد گرد ملک
زاغ اے ازاں طبعے بصد گونہ دستاں پرورد

بنت العنب دارد ہمہ حسن و جمال و دلبری
زاہد فریب است آں پری در گوشۂ پنہاں پرورد

گر طبع کس غمگیں شود بادہ خورد بادہ خورد
بادہ ہمہ گلزار را در طبع پژماں پرورد

در مدح تو مداح تو خیرہ بماند ہر زماں
وصفت نیاید در گماں صد گونہ ہذیاں پرورد

وصفت بجود بالد ہمی مثل سخاوت خسروا
طبع سخنور در ثنا صد گونہ نقصاں پرورد

آں دختر زرّیں سلب کز بوسہ اش پیر و جواں
صد مایۂ تفریح را در طبع شاداں پرورد

خواہم شراب جانفزا اے ساقی شیریں ادا
تا طبع نقّادم ہمہ مدح جہانباں پرورد

در قہر شاہ بحر و بر گیتی بجو دلرزد ہمہ
در ضمن خشم جانستاں ہر ہفت نیراں پرورد

کردہ ہمہ ملک دکن ہمرنگ باغ و بوستاں
در جود سلطان جہاں صد بحر عمّاں پرورد

در ذکر شاہ بحر و بر انفاس عیسیٰ مستتر
لطفش ہمہ طعم شکر در کام ثعباں پرورد

الہام ربّانی ہمہ منقوش در لوح دلش
در طبع شاہ بحر و بر اسرار یزداں پرورد

زہد است و در تقویٰ ہمہ ملک شہ خورشید شاں
حک گشت از لوح دکن نقشی کہ عصیاں پرورد

ماند برنج و غم ہمہ در دور جور آسماں،
قاآنی کہ در روز و شباں مدح جہانباں پرورد

عدلش ہمہ کردہ عدم در دور عالم چارسو،
آنکس کہ در ظلم و ستم خار مغیلاں پرورد

اندر ہوائے بیم او پرّد حمام آسماں
در قہر آں صاحبقراں صد کوہ نیراں پرورد

گردد ہمہ مشک ختن گفتار در اخلاق تو
ذکرت ہمہ طعم عسل در کام عطشاں پرورد

بہزاد کلک تو دکن کردہ ہمہ باغ عدن
نقشے کہ از فکرت شہا ہر شش رضواں پرورد

جودت ہمہ علم و ہنر کردہ بملک تو شہا ‌‌ صد مایۂ درک و فطن ہر طفل ناداں پرورد
بارد ہمہ ابر کرم در دور عالم روز و شب ‌‌ گیتی ہمہ شاہِ جہاں در ظلِ احساں پرورد
اے فانیِ خستہ جگر محزوں چرا ہستی چناں ‌‌ مداح را شاہِ دکن در دورِ احساں پرورد
مہر جہانباں شافیت در دورِ اسقامِ جہاں ‌‌ حبِ امیر المومنیں در دردِ درماں پرورد
در ذکر اخلاقش ببیں انفاس عیسیٰ را ہمہ ‌‌ موتیٰ ز ذکر شاہ دیں در گور درماں پرورد
از کاوش نوک سناں و ز تیغ ابر خونچکاں ‌‌ کشت ہمہ امید را در دورِ میداں پرورد
ریزم ازاں سلک دُرَر در مدح شاہ بحر و بر ‌‌ طبعم ہمہ بحر رواں از آب نیساں پرورد
در جوع از مہرت شہا دارم ہمہ خوان نعم ‌‌ مہرت بجان و دل ہمہ یاقوت و مرجاں پرورد
در یوریا باشد اگر در کار علم و بخردی ‌‌ ہر طفل در ملکت شہا صد طبع لقماں پرورد
ملکت ہمہ در بخردی دارد بہار جاوداں ‌‌ در طبع ہر کودک دراں صد گونہ بستاں پرورد
ملکت ز تدبیرت ہمہ شد مبدءِ علم و ہنر ‌‌ در صنع صد یورپ شہا در زیر داماں پرورد
ہر سو کہ جوئی در دکن یابی خدا بینی ہمہ ‌‌ مثلِ فلاطوں ہر بشر اسرار یزداں پرورد
از عدل سلطانِ زماں کز ہول و نسو جہاں ‌‌ شد دہر چنداں معتدل کہ حریمِ گلستاں پرورد
در دورِ عالم ہر گدا مستغنی الحاجت شدہ ‌‌ در طبع گلزار ارم از جود خاقاں پرورد
شرع رسول الانس و جاں شد منبسط اندر جہاں ‌‌ در دہر سلطانِ دکن احکامِ یزداں پرورد
ہر کوہ در ملک دکن شد مسکن اہل صفا ‌‌ در دشت چوں رہباں ہمہ اذکار یزداں پرورد
محزوں ز دورِ آسماں در بند آفات جہاں ‌‌ فانی کہ ہنگام سحر مدح جہانباں پرورد

بکشاد سلطان دکن صد چشمۂ علم و ہنر
ہر اہل علم و فضل را در ذیل احساں پرورد

شاہا بملک تو ہمہ گلزار علم و بخردی
کز رنگ و بوی آں جہاں صد باغ رضواں پرورد

شاہا ہمہ شد مبدء علم و ہنر از حکم تو
اُردو کہ صد بحر عسل در دور داماں پرورد

اکنوں ہمہ شد منکشف از لطمۂ قہر خدا
مثل کشف ہر دشمنت سر در گریباں پرورد

در لطف تو احباب را باشد ہمہ باغ جناں
ہر دشمنت در قہر تو صد گونہ خسراں پرورد

خواہی اگر باغ جناں باشد ہمہ در خلق تو
در خشم تو گیتی ہمہ صد گونہ نیراں پرورد

دارد ہمہ سلک دُرَر اندر کلام شکّریں
در نطق سلطان دکن صد بحر عمّاں پرورد

اے مبدء فضل و کرم داری ہمہ جود اتم
ہر موجِ علم تو شہا صد بحر طوفاں پرورد

صنعت ز فیض تو شہا چنداں شد در ملک تو
صنعت کہ در یورپ ہمہ در کنج داماں پرورد

نقش ستم گردید حک از خنجر عدلت شہا
معدوم شد در ملک تو ہر کس کہ طغیاں پرورد

شوق تو می آرد ہمہ اطفال را اندر جہاں
تا در ثنائے تو شہا افضال یزداں پرورد

در مہر آں خیر البشر ایں فانیِ تفتہ جگر
در دور دہر بدسیر طبع غزلخواں پرورد

بر دوستانِ تو شہا باشد ہمہ فضل خدا
خصمت ز دورِ آسماں صد گونہ نقصاں پرورد

مانی بگیتی تا ابد با ایں ہمہ جود و کرم
شاہا ترا فضل خدا در دور داماں پرورد

باشد معینت خواجہ اجمیرؒ سلطانِ جہاں
اے بادشہ خواجہ ترا در حفظ یزداں پرورد

اے حاکم دور جہاں مانی بہ گیتی شادماں
گیتی ہمہ از عدل تو گلزار رضواں پرورد

۴۔ قصیدہ

ساقی ازاں بادہ بدہ کو جان پژماں پرورد
بر رُخ ہمہ باغ جناں در دور حرماں پرورد

روبہ اگر زاں حاملہ گردد ہمانا بچہ را
در بچہ داں بی ریب شک چوں شیر غرّاں پرورد

صد سال گر ماند تخم روزے کہ زاں آید برں
مانند برومی بچگاں بر رُخ گلستاں پرورد

بر مردہ گر بوئے رسد زاں داروی خستہ دلاں
مثل خضر عمرے ابد در دو گیہاں پرورد

بر خار و خس ریزی ازاں گر قطرۂ اندر خزاں
مثل بہاراں در جہاں صد بوی ریحاں پرورد

زنگی اگر زاں قطرۂ در خواب نوشد وز روشب
بر رُخ چو یار نازنیں رنگ گلستاں پرورد

بر بیضۂ زاغ و زغن افتد اگر زاں قطرۂ
آں بیضہ مثل بلبلاں مرغ غزلخواں پرورد

زاں مے اگر بوئے رسد اندر دماغ بے خرد
چوں عقل کل در سر ہمہ اسرار گیہاں پرورد

بدتر اگر بادہ خورد بہتر کند افعال را
کافر خورد مومن شود اسرار یزداں پرورد

مثل حبیب نکتہ داں گویم بشادی نہرماں
ساقی بدہ رطل گراں زاں مے کہ دہقاں پرورد

نامرد اگر جامے ازاں نوشد بہ بزم میکشاں
چوں پور نیرم ہر زماں در طبع شیراں پرورد

محزوں خورد شاداں شود قصد بشادی نہرماں
غمگیں اگر نوشد زمے طبعش گلستاں پرورد

ابلیس بگزارد ازاں صد مایۂ تلبیس را
ظالم خورد مظلوم راچوں پور شاداں پرورد

محزوں اگر آبِ رزاں نوشد ہمہ شاداں شود
صد مایۂ فرحت ازاں دہقانِ بریاں پرورد

گر پیر ازاں بادہ خورد گردد بطبع نوجواں
جو شد ہمہ مہر بتاں در بزم جاناں پرورد

زنگی خورد رومی شود رومی اگر زاں مے خورد
در رخ ہمہ خورشید راچوں ماہ کنعاں پرورد

محزوں بطبع اندرا زاں شادی کند روز و شباں
صد مایۂ تفریح را در طبع گریاں پرورد

چو شد بدل طوفان غم ساقی بدہ رطل گراں
کشتی مے غمناک را در موج طوفاں پرورد

نوشد بخیل از مے اگر گردد چو حاتم در سخا
مثل خلیلؑ اللہ ہمہ بر سفرہ مہماں پرورد

ق
زاں مے کہ در درد و الم صد گونہ شادی میدہد
گر فانیِ پُر درد را در بزمِ سُلطاں پرورد

شادی کناں روز و شباں در بزم شاہ نکتہ داں
چوں بلبل شیوا زباں طبع غزلخواں پرورد

ساقی بدہ جامے ازاں داروی در دِ مفلساں
در دل ہمہ غمناک را صد باغ و بستاں پرورد

جامے اگر زاں مے خورد فانی چو قاآنی شود
در مدح قاآں زمن طبع غزلخواں پرورد

آید اگر بنت العنب از پردہ در بزم طرب
در جلوۂ خورشید رُخ صد جاں بریاں پرورد

آں دختر خورشید رُخ دارد ہمہ زرّیں سلب
گہ مسکنش باشد عنب گہ جانِ مستاں پرورد

من با مے و ساغر بُدم کامد زدر آں نازنیں
کاندر رخ خورشید فش صد گونہ بستاں پرورد

مطلع ثانی

در ستر شب آں دلربا خورشید رخشاں پرورد
زلفش ہمہ کافر بود در کفر ایماں پرورد

اندر کنار آید اگر خورشید بینی چارسو
در بزم روی آں پری صد باغ و بستاں پرورد

دندان آن شیرین ادا دو سلک دُرّ بی بها — در هر دو لب آن ماه رو لعل بدخشان پرورد
در ضمن حسنِ دلربا دارد همه شان پری — در دو ور چهرِ جانفزا صد ماه رخشان پرورد
شکّر ز لب ریزد همه وز رخ نماید ارغوان — از مشکِ تر صد نافه را از زلف پیچان پرورد
زلفش همانا ساحرے در سحر کرده عالمے — در رخ جمال دلبری آن شاه خوبان پرورد
هر دو لبش یاقوت تر ریزد از آن تنگ شکر — بر رخ همه باغ ارم آن مهر تابان پرورد
آن سحر ساز فتنه جو دارد جمال دلبری — در صحن گلزار ارم صد مار پیچان پرورد
آن شاه حوری جبین کاندر لبانش انگبین — سنبل همه آن نازنین در صحن بستان پرورد
نو شد همه مے آن صنم دریاد سلطان دکن — در مدح شاه بحر و بر طبع غزلخوان پرورد
عدل تو در عالم همه کرده است صد باغ ارم — جُود تو در دور جهان گلزار رضوان پرورد
در تشنگی نامت همه ریزد ز لب جوی عسل — در بزم ذکر تو شها صد عنبر و بان پرورد
گوهر همه ریزد ز لب هنگام وصف خسروا — صد موجهٔ شیر و شکر طبع سخندان پرورد
از هول عدل تو شها بر خود بلرزد آسمان — صد مایهٔ داد و کرم در طبع کیهان پرورد
شاه دکن سلطان دین در دور عالم روز و شب — صد دور راح خورشیدی شادان و خندان پرورد
اطفال امید جهان در عهد سلطان دکن — گیتی همه چون دایگان در مهد ایشان پرورد
لوح جهان منقوش شد از جود شاه ذوالمنن — هر چند گیتی در کُهی صد گونه نیسان پرورد
در هول عدل تو شها کسری کند تنها کرا — ضحاک — ملک دکن از حزم تو چشم نگهبان پرورد
در مدح آن شاه جهان هر شاعر شیوا زبان — در لجهٔ داؤد بیان صد گونه الحان پرورد

در مجمع حوری وشاں آن خسرو خورشید شاں
از جور دور آسماں گر مشکلے دارد کسے
ہر طفل افلاطوں شده در عہد سلطان جہاں
لفٹننٹ جنرل شاه دیں خورشید فر گردوں حشم
عثمان علی اکز اللّٰہ ہا نفس ہنر داؤلش
خانیت عالم ہمہ نازد بذات عالیش
شاہا مظفر در ہمہ ملک و ممالک نام تو
سالار ہر عسکر توئی عثمان علیخاں نام تو
جی سی ایس آئی و ہم جی بی ای زیبد ترا
آصف بجاه و مرتبت سلطان ہر علم و ہنر
اِرسِ مدارس در ہمہ ملک دکن شد مشتعل
از جامعۂ عثمانیہ صد منبع علم و ہنر
بُد انچہ از علم و ہنر در ملکت ریختہ را
مشاغلہ تدبیر تو کرده دکن را آں چناں
ہر کس کہ در ملک دکن در دامن لطفت شہا
مسلم بلطف تو شہا در فضل خلاق جہاں
ہر اہل مذہب را ہمہ آزاد کرده عدل تو

مثل خضر در جام زر صد آب حیواں پرورد
در دورِ عدل تو شہا ہر کار آساں پرورد
ہر ابلہے در ملک او صد ذکی لقماں پرورد
شاهِ جہاں عالم ہمہ در دور احساں پرورد
شاہے کہ گیتی را ہمہ شاداں خنداں پرورد
آن است کز جود و سخا ہر خاں گہیاں پرورد
ابر سخایت در جہاں صد باغ رضواں پرورد
نام تو ہر عز و شرف در زیر داماں پرورد
فتح ہمہ جنگ و غنیمت بمیداں پرورد
ملک دکن از یمن او در فضل یزداں پرورد
علم و ہنر را جود تو در زیر داماں پرورد
در عہد تو ملک دکن در زیر داماں پرورد
اردو زبان دانگان اکنوں ہمہ آں پرورد
ہر شعبہ اش در ضمن خود صد باغ رضواں پرورد
در دور طبع شادماں گلزار رضواں پرورد
ہند و ہمہ باغ ارم در طبع شاداں پرورد
اقوام مذہب را ہمہ شاداں خنداں پرورد

هر بیوه در ملک دکن خوشدل یتاما شادماں ‌ ‌ در طبع زاں هر دو همه صد باغ و بستاں پرورد

از کلک اصلاحت شها شد منتظم هر محکمه ‌ ‌ فکرت با صلاح جهاں صد عقل لقماں پرورد

هر قوم و هر ملت شد از امداد شاهی معتدل ‌ ‌ جودت همه ملک دکن در زیر داماں پرورد

در عهد تو مثل ارم دار الیتامی در دکن ‌ ‌ فیضت مدارس را همه در دور جهاں پرورد

کالج که از سید همه از فیض تو شد منبسط ‌ ‌ مثلش دو صد کالج شها فیضت بگیهاں پرورد

اولاد آدم را همه از اصفیا و اولیا ‌ ‌ در دامن جودت شها دارگیهاں پرورد

هر مسکن اهل صفا از ابر جود تو ارم ‌ ‌ جودت گروه اولیا چوں فضل یزداں پرورد

مانند افلاطوں همه صد مایهٔ ادراک را ‌ ‌ تعلیم آں شاهِ زماں در مغز ناداں پرورد

اندر دلِ آں نکته داں صد رازِ یزدانی نهاں ‌ ‌ در رائے آں صاحب قرانِ خورشید رخشاں پرورد

در قهر آں گردوں حشم هر هفت نیراں مستتر ‌ ‌ در لطف شاهِ ذوالمنن هر هشت رضواں پرورد

وصف تو ای شاه جهاں بیروں ز حدّ آدمی ‌ ‌ فانی که باشد کو همه نظم پریشاں پرورد

تو بادشاه مقتدر در ملکِ تو صد بحر و بر ‌ ‌ مداح در وصفت همه اوصاف یزداں پرورد

ای نیر عزّ و شرف مانی باوج عزّ و شاں
کز لمعهٔ رویت جهاں صد ماه رخشاں پرورد

قصیده ۵

همه بانگ قُمری و بانگ هزار	همه گلبن و سرو در مرغزار
همه قُمریِ نغمه گو چار سو	همه سرو هر سو لب جویبار
کجا بنگری لاله زارے پدید	غدیر است هر جا همه آبشار
ز جودت همه دهر گشته ارم	همه لاله و گل همه مرغزار
هوائے ارم می وزد چار سو	معطّر جهان شد چو مشک تتار
چنان نامیه شد مُربّیِ دهر	برآمد گل و لاله از نوک خار
فضای همه کوه و صحرا خوش است	زمین لاله و گل هوا مشکبار
مغنّی و مطرب شراب و کباب	سرود و همه دو و چنگ است و تار
همه خورد و نوش است و چنگ و رباب	همه شاهدان و همه لاله زار
همه جام بلور و باده همه	همه ماهرویان و بوس و کنار
همه لاله و گل بدشت اندرون	همه یاسمن و همه کوهسار
گل اندام هر سو همه ماهرو	همه نازنینان لبِ جویبار

همه لاله در دامنِ کوه و دشت | همه گلبن و سرو بانگ هزار
همه نازنینان حوری جبین | پراگنده مشکِ تتر بر عذار
همه بادهٔ ناب و رود و سرود | همه چنگ و مزمار و طنبور و تار
همه صلصل و سار در کوه و دشت | همه نغمهٔ مرغ در مرغزار
گل و لاله هر سو بدهر اندرون | همه کوه صحرا و ابر بهار
بنفشه گل و یاسمن چارسو | معطر همه دشت چون زلفِ یار
همه ابر و امطار و لولو همه | وِ طایِ سما در همه کوهسار
همه ابر و امطار در کوه و دشت | همه دهر رنگین برنگ بهار
همه سار در کوه و بانگِ تذرو | همه کبک و طاؤس در مرغزار
همه بادهٔ صاف و رود و سرود | قدح نوش هر سو لبِ جویبار
همه مه‌جبینان پراگنده زلف | همه گژدم و مار در لاله‌زار
همه بانگ ارغن بدشت اندرون | همه چنگ در برگ هر شاخسار
همه سرو و شمشاد و بانگ تذرو | سرود و همه رود و دستِ چنار
مع نقل و باده بدشت و براغ | همه لاله رویان رنگین عذار
همه سرو و شمشاد و گلبن همه | همه سرو هر سو لبِ جویبار
همه دشت گلبن عنادل همه | همه صلصل و سار در شاخسار
همه ماهرویانِ زهره جبین | مع ساغر و باده در لاله‌زار

همه مه جبینان خورشید رو | همه دشت کشمیر و صحرا حصار
شده در شده در صحرا همه | همه جشن هر سوئے در کوهسار
مع لاله و گل رخ شاهدان | همه مهر در در دور مشک تتار
بیارد هوا در و گوهر همه | مرصع شده دشت و هر کوهسار
همه گلبن و سرو در کوه و دشت | عنادل مع نغمه بر شاخسار
همه صلصل و سار و بلبل همه | در آوازِ نغمه همه کوهسار
دو روئے همه نازنینان و هر | مه مهر دارند اندر کنار
دو روئے مطرائے هر نازنین | گل و لاله در دورِ مشکِ تتار
مع نغمه هر قمری شاخ سرو | همه رقص طاؤس در لاله زار
عروس گل و لاله در شرم و ناز | عنادل همه در ره انتظار
معطر همه دورِ روئے زمین | گل و لاله هر سو هوا مشک بار
شقائق همه سو بدشت اندرون | مع لاله و گل همه کوهسار
دو صد کاروان خطا و ختن | تو گوئی کشادند در دشت بار
ز روئے حسینان همه کوه و دشت | تو گفتی شده کابل و قندهار
همه ماهرویان بدشت اندرون | همه اهل کشمیر در مرغزار
مع ساغر و باده هر ماهرو | مع نغمه هر شاهد گلعذار
ز روئے حسینان زهره جبین | نمایان همه صنعتِ کردگار

مه و مهر دو طائر سعد و یار (هر دو در شمار ۱۲ — قد ۱۲) — گل و لاله شمشاد آورد بار
به گلگشت بودم درون چمن — که آمد برویم یکے گلعذار
دگر مطلع در وصف آں مه جبیں — نگارش کند خامهٔ مشکبار

مطلع ثانی

همانا که آں شاهد پرنگار — همه مشک دارد همه لاله زار
دو لعل لبش کوزهٔ انگبیں — که ریزد شکرزاں همه بار بار
دو رویش دو طاؤس باغ ارم — مه و مهر رقّاصهٔ عکس یار
دو زلف رخش ساحر سحر ساز — که دارند از سحر نقش و نگار
همه فتنه دارد دنبال اندروں — همه کفر دارد بزلف آں نگار
مع مشک ورد است روئے صنم — مع ساک در لعل آں گلعذار
مع مهر و مه آں رخ دلفریب — مع زهره و مشتری روئے یار
چناں در رخ آں بت نازنیں — نگه راهبر گل بجیب و کنار
همه فتنه در ضمن خال لبش — همه دام سحر است زلف نگار
دو طاؤس دارد رخ مه جبیں — دو چهرش مزین به نقش و نگار
دو طاؤس در دام مشکیں کمند — مه و مهر در سحر آں سحرکار
ببندد همه مرغ دل در دو زلف — ز مژگان شب و روز خنجر گزار
چو دیدم رخ آں بت دلفریب — شده صفحهٔ منظرم لاله زار

دلم ناشکیبا شد از حسن او
برون رفت از سینه صبر و قرار

دلم شیوهٔ آه و زاری گرفت
روان شد ز اشکم یکے جویبار

دل من که بد مرغ مسکن گزین
شده بسمل تیر مژگان یار

بدارد دلم را به رنج و بدرد
دو چشم ز جورش همه اشکبار

چنان مبتلاے بلایم نمود گ
برم شکوه زان بر درِ شهریار

خداوند توقیر و جاه و حشم
مراحِ ورا مردِ ذی اقتدار

شهِ دادگر میر عثمان علی
همه دهر در عدلِ او لاله زار

گذارد کجا گام آن دین پناه
بروید همه گلشن و لاله زار

گهے رزم چون پورِ دستانِ سام
کند صفّ اعدا همه تار و مار

گہے حمله از تیغ آن پیل تن
ز خون میرود در وغا جویبار

ز جودش اگر حرفے املا کنم
شود منظر نامه ام زرنگار

کمندش همانا یکے اژدها
بدم در کشد دیو در کارزار

زراے منیرش چو رانم سخن
مه و مهر بینم مبین و یسار

بتابند تا مهر و مه بر فلک
بگیتی بماند بعزّ و وقار

۶- قصیده

چنان ز عدلِ تو شد معتدل همه آفاق | نماند خدشهٔ کینه ز بیمِ اهلِ نفاق
مدبّران فلک در همه فضائلِ نیک | ندیده اند نظیرِ تو در همه آفاق
توئی بدهر که آبائے تو همه شاه اند | سریرِ ملکِ دکن ملکِ تو باستحقاق
بود ز بوئے خوشِ مشک طبع عطرآگیں | چو خامه ام کند املائے حرفے از اخلاق
توئی بدهر کفیلِ جهاں پس از یزداں | شده است دستِ کریمِ تو ضامنِ ارزاق
برودتِ دلِ اعدائے تو چناں افزود | ز جرمِ نار شده دور عادتِ احراق
چناں ز رائے منیرِ تو شد جهاں آباد | سمر شده است نظامِ تو در همه آفاق
مطیعِ تو همه گیتی ز جودِ تو گردید | ز عدل و دادِ تو مضبوط دولتت را ساق
بعهدِ تو همه منکر شده است دور از دهر | همه بزهد و تورّع شدند جانی و عاق (عاشق ۱۲)
چو کرد ذکر ز خُلقِ تو راویِ اشعار | ز بوئے مشک شده پُر دوائرِ آفاق
هر آنکه مهدِ تعیّش ز بطنِ مادر کرد | بذکر کردنِ اوصافِ تو شده مشتاق
نبود نقش به عالم ز مردِ دهر نواز | وجودِ تو شده از جود شاهدِ مصداق

مسلّم است که وصفِ تو غایتِ تخلیق
خوش است تلخیِ دوران گہے ثنا بمذاق

خدیوِ دہر چو عثمان علی ز روزِ ازل
ندیده اند سر و دہر در ہمہ آفاق

عسل شده است بعہدِ تو تلخیِ عالم
بدورِ عدل تو تاثیرِ زہر شد تریاق

ز زرق و حسد شدی مطمئن بقوتِ عقل
عقیل را نه زیان شد ز فتنۂ زرّاق

باختصار نمودم ز مدحِ تو تقریر
چو کرد دہر باذ کارِ وصف استنطاق

جمالِ لیلیِ نظمم کسے نمی نگرد
چو استخوان شده محکم زمانه را اشراق

ہنر بعہدِ تو بر خویشتن ہمی بالد
چنانکه جودِ تو بالد بہ قسمتِ ارزاق

ہر آں صدا که بر آید ز نعرۂ ہیجا
سماعِ آں ترا خوشتر ز پردۂ عشّاق

بنوکِ نیزه کشادی رگش که خوں ریزد
ازانکه بود عدو مبتلاے دردِ خناق

بود ز جودِ تو سرمایۂ تنعّمِ دہر
فلک ز عہدِ تو کرده است با ابد میثاق

ثناے تو نه بود حدِّ ہر بشر لیکن
نموده ایم ز خلّاقِ دہر استیفاق

مرا رسد که بگویم ثناے شاہِ دکن
وراثتًا ز اب و عم مراست استحقاق

تو کارِ رزق رسانی گرفته بر رضا
وگرنه روزِ ازل بوده بعہدِ وفاق

معینِ خالقِ گیتی شدی بروزیِ خلق
کنند اہلِ جہاں از درِ تو استرزاق

صحیفۂ که نبشته است منشیِ گردوں
ندیده ام ہمه مدحِ تو در ہمه اوراق

ظہیر و عرفی و خاقانی و دگر شعرا
نموده اند بتوصیفها ہمه اغراق

ازانکه بوده ممدوح شان برفعتِ تو
ترا رسد ہمه توصیفها باستحقاق

فلک به عینکِ خورشید دید در عالم — نه دید مثلِ تو جوّاد در همہ آفاق

توئی کہ دولت و اقبال تست از آبا — سریرِ ملکِ دکن ملکِ تو باستحقاق

بسوخت خرمنِ ہستیِّ دشمناں قہرت — چو برق آتشِ خشمِ تو ہست در احراق

ز موجِ جودِ تو گیتی مثالِ باغِ ارم — رسید چشمۂ فیضِ تو در ہمہ آفاق

معین و یاورِ اقبالِ تو شہِ اجمیر — شکست صولتِ اعدات در ہمہ ازہاق

شدہ است ہند ز تدبیرِ تو ہمہ لوناں — رسید از تو ہمہ علم در ہمہ آفاق

شدہ است فانیِ محزوں بمدحِ تو مجبور — اگرچہ کرد ہمہ سعی نیز استغراق

مراد وظیفۂ مدحِ تو اسبق الاذکار — سحر کہ وقتِ دعا ہست وقتِ استیفاق

نمود سحنۂ عدلت جہاں چو باغِ ارم — گرفت دست ہمہ دہر در ہمہ ازلاق [لغزش]

شدہ است حاسدِ جاہِ تو ضیقِ الافکار — چنانکہ رائے محبِّ تو اوسع الاشراق

ز فیضِ تست کہ مردم شدند طالبِ حق — بہ عہدِ تو ہمہ غوث اند در ہمہ آفاق

مواطنِ علما چار سو بملکِ دکن — مدرّسین بتدریس در ہمہ اشفاق

یتاما در ہمہ ملکِ تو شاد و میگویند — دعائے دولت و اقبالِ خسروِ آفاق

بگفت ہر یکے ما ئیم در ہمہ راحت — ز بیوگاں چو یکے روز کردم استنطاق

تصادقِ ہمہ گیتی ز ہیبتِ قہرت — ز مہر وسعتِ قلبِ کریم در آفاق

بدل شدہ بہ نکوئی ہمہ معائبِ دہر — شدہ است زہر بہ عہدِ مبارکت تریاق

نما بہ جودِ تو گیتی شدہ است باغِ جناں — شکست ہیبتِ عدلت مضایقِ آفاق

بدورِ عہدِ تو تہدید شد بدہر خیاں
کہ گشت ظلم محبّت نفاق گشت وفاق

تصادُقِ ہمہ مردم بہ یمن نیّت تست
کہ نیست غیر صلاح و سداد در آفاق

حسد کہ سدّ وفاق است شد شکستہ خیاں
کہ چار سوش بہ بینی ہمہ شگاف و شقاق

گہے ثنائے تو گردوں اگر دہد حنظل
شود چو شیر و شکر شکّریں مرا بہ مذاق

شہا ز فانیٔ محزوں چہ حال عرضہ دہم
غریقِ لجّۂ آفات شد ز اہلِ نفاق

دکن کہ موطنِ آبائے ما دحت باشد
خوش است یا واز اں چوں شکر مرا بمذاق

اگر نصیب شود خدمتِ وطن شاہا
نہ بعد از اں بکنم شکوۂ فلک ز نفاق

بدورِ عدلِ تو شد مرکزِ تنعم دہر
دکن کہ ہست بہ عہدِ تو ثانی الآفاق

دکن شدہ است ہمہ موردِ عنایت رب
از آنکہ مہر و محبّت در اں ہمہ اشفاق

بہ نزدِ دہر ہمہ نقش دولت است پدید
بہ جنبتِ مہر و محبت بدل شدہ ہمہ طاق

دکن کہ موردِ الطافِ خالقِ عالم
بہ تقوی مرکزِ عاصی بزہد گردشِ عاق

اگر بہ لطف بخوانی رہی رہد ز بلا
کنوں کہ گردشِ گیتی شہا ہمہ شد شاق

جہاں بعہد تو خرم شدہ چو فصلِ بہار
وے رہی شدہ ہر دورِ ہمہ مصداق

مپرس حالتِ فانی بدورِ نکبتِ دہر
وے بخواں کہ شود موردِ ہمہ اشفاق

قصیده

ای ذات تو بدهر همه میزبان علم
باشد ز فیض تو همه تاب و توان علم

در عهد تو شها ز همه جود و فضل تو
هر کودکی که زاد شده مهمان علم

در علم میزبان همه دهر بوده
از شرق تا به غرب رسید است خوان علم

گر تیر علم تا به فلک می رسد ز تست
باشد ز دست تو همه زور کمان علم

از نکته که شرح دهی بحر شد روان
در ضمن درک تو همه راز نهان علم

شمشیر تو نموده همه فتح ملک دهر
کلک تو فاتح است همه در جهان علم

در دور درک تو شها یک نقطه صد فلک
در وسعت خیال تو شد لامکان علم

فانی که مادح است بخواهد ز تو شها
کز فیض تو عنبر شود جهان علم

ریزد لبان تو همه بحر روان در
باشد به در نطق تو صد گلستان علم

در گفتگوی تو همه دریای انگبین
در ضمن خلق تو همه مشک استان علم

آنجا که ذکر تو کنم ای خسرو جهان
از نطق من رود همه موج روان علم

تیغ تو قاطع همه اسرار دشمنان
چون قطع شک کند همه بتو نشان علم

یابد شرف ز نام تو هر سکهٔ جہاں | تا قلبِ اہلِ فضل بود بحر و کانِ علم
عثمان علی کہ شاہِ دکن مفخرِ جہاں | باشد ز جودِ او ہمہ تاب و توانِ علم
تا دورِ آسماں ز نجوم است گلستاں | باشد ز جودِ تو ہمہ نام و نشانِ علم
گیتی ز نورِ نیّرِ روئے تو روشن است | گلشن ہمہ ز ذاتِ تو شد خانمانِ علم
تدبیرِ تو معدّلِ اطوارِ روزگار | ذاتِ تو شب چراغ ہمہ خاندانِ علم
عدلِ تو پاسبانیِ گیتی کند چناں | جودِ تو شد بدہر ہمہ پاسبانِ علم
در قطعِ شک شدہ شود دشمن ز شستِ تو | ہر ناوکے کہ بود نہاں در کمانِ علم
آوردہ ام بروئے خداوندِ روزگار | دوشیزگانِ پاک ہمہ خاندانِ علم
شاہا توئی کہ دہر بنازد برائے تو | خم کردہ پشت پیشِ تو ہر نکتہ دانِ علم
چوں ابرِ دستِ تو کہ ببارد دُرر ہمہ | کلکِ مدیحِ تو ہمہ گوہر فشانِ علم
ہر روز و شب روند مع مشکِ ذکرِ تو | در مُلکِ مصر و شام دو صد کاروانِ علم
عثمان علی کہ خانیتِ دہر ملکِ او | گلشن کند بجود ہمہ خاندانِ علم
کردند خلق نامِ دکن مُلکِ شاہ را | لیکن فلک بگفت کہ نامش جہانِ علم
در تار و پودِ جامۂ ذاتت بود ہنر | افگندہ بدوشش ہمہ طیلسانِ علم
ہر چند دید چرخ بہر دور خسروا | مثلِ تو بد نہ گوہرے در بحر و کانِ علم
مشاطۂ ز جودِ تو در بزمِ روزگار | آوردہ بر منصّہ ہمہ شاہدانِ علم
جسمِ ہنر ز فیضِ تو نشو و نما گرفت | جودِ تو مغز شد ہمہ در استخوانِ علم

ذاتِ تو در مشیمۂ اسرارِ ایزدی — چوں اختلاط جسم بجان توأمانِ علم
در حیرتم چگونہ تحمل نمودہ — صد جا خمیدہ چرخ ز بارِ گرانِ علم
در تابِ آفتابِ حوادث بدور دہر — باشد ز درگہِ تو ہمہ سائبانِ علم
در بزمِ دہر پیش ہمہ صاحبانِ فضل — خواند زبانِ کلک تو صد داستانِ علم
خُدّام دولت تو ہمہ چوں کواکب اند — ذاتِ مقدس تو ہمہ آسمانِ علم
عہدت مراح شد ہمہ اہلِ کمال را — ایوان خور نگاہ تو دار الامانِ علم
باشد عنایت تو ہمہ مامنِ ہنر — دستِ تو حُجّت شدہ خاطر نشانِ علم
باشد ز دستِ فیض تو ای خسروِ جہاں — ہر رونقے کہ ہست کنوں بر دکانِ علم
فکرِ تو شد محیط بر اجزاے کُن فکاں — در گوشۂ دماغ تو باشد جہانِ علم
از موجِ بحرِ جود کہ جاری است در جہاں — مثلِ جناں شدہ ہمہ اکنوں خزانِ علم
گلزارِ علم گرچہ ز فیضت شدہ است ہند — باشد دکن بعہدِ تو شاہا جنانِ علم
تصویرِ ہر کمال و جودِ مبارکت — خامہ بدستِ پاکِ تو یا در بنانِ علم
ریزد زبانِ منطق ہمہ سلکِ دُر ازاں — در طبعِ پاکِ تو ہمہ بحر است و کانِ علم
ہر ذی کمال سوے تو آید ز راہ دور — جز تو کسے بنود بگیتی ضمانِ علم
صد جا بجسمِ علم ہمہ زخمہا شدے — دستت شہا نبودے اگر بر میانِ علم
بینندہ و ہم جوہرِ اوّل ز حد آں — چنداں فزودہ از تو ہمہ عز و شانِ علم
مرغانِ علم غیر ہمہ صید تو شوند — اکنوں بدست تو ہمہ تیر و کمانِ علم

محفوظ گشت علم ز آفاتِ روزگار
هستی بدو ز دهر همه پاسبانِ علم

گویند ذی کمال که طبع مقدّست
دارد بہ ضمن خویش همه بحر و کانِ علم

هر نکته که بود شده حل ز فکر تو
نامد بدهر مثلِ تو کس نکته دانِ علم

تا طائران وهم همه در هوا بفگنی
شاهِ رسل گذاشت بدست کمانِ علم

مطلعِ ثانی

باشد ز نوک خامهٔ تو گر زبانِ علم
فکرت ز رازِ دهر همه ترجمانِ علم

غوّاص فکر تو برون کرده همه ز قعر
هر گوهرے که بود بدریا و کانِ علم

هر گوهرے که بود به بحرِ حِکَم نهان
آراستی به فکر همه دکانِ علم

بد جسم علم مرده بآفاتِ روزگار
گردید از تو باز سوے جسم جانِ علم

کردی به سعی صیقل تیغ هنر همه
باشد همه ز فکر متینت سنانِ علم

صد خوانِ فضل از تو بروے جهان کشود
باشد ز مهر و ماه فلک را دو نانِ علم

اکنوں که در پناه تو آمد صحیح شد
در زخم فتنه بود همه جسم و جانِ علم

هارون عهد شاه دکن دام ملکه
دارد ز فیض او همه خوبی زمانِ علم

در مطلعش همه مه و مهر اند چار سو
چنداں فزود از تو شها عزّ و شانِ علم

قوّت رسد به عقل ز دیوانِ تو همه
اشعار تو دهد همه از مشک و بانِ علم

ق

از روز اول است همه گردشِ فلک
تا گوهرے بدست بیاید ز کانِ علم

چوں آفرید مادرِ گیتی ترا شها
در تو بدید چرخ همه عزّ و شانِ علم

دانست آسمان کہ ازیں خوبتر نہ بود
هر گوهرے کہ بود تہِ بحر و کانِ علم

ہر آیہ کہ بُد ز عنایاتِ ایزدی
مُنزل شدہ ز نسبتِ ذاتت بشانِ علم

اکنوں زند کوسِ فتح مندی ہنر
آخر شدہ بعہدِ تو دورِ زیانِ علم

مانی بدہر تا بہ ابد در ہمہ نشاط
وابستہ شد بہ عہدِ متینِ تو جانِ علم

نوروز تا کند همه گیتی چو گلستان
باشد ز ابرِ فیضِ تو بحرِ روانِ علم

قصیدہ

از جمال روئے زیبا شد منوّر آئنہ — گرد عکست مطلع خورشید خاور آئنہ

استنارت کرد از روے تو شاہا آن قدر — می نہد خود را بمہر و مہ برابر آئنہ

در نظامِ ملک ہستی بے عدیل و بیمثال — قوّتِ تدبیر تو کردہ است کشور آئنہ

میکنم تقریر از بہرِ روے تدبیرت شہا — می نہد ز احوالِ مملکت مدح گستر آئنہ

در گماں افتادہ اندر بابِ دانش جہاں — روے مملکت خوب تر یا ہست بہتر آئنہ

حسن تدبیرت دکن را کرد چوں باغ ارم — می نہد از دورِ مملکت شان داور آئنہ

شانہ اَت باشد چو آرّہ بہرِ قتل عاشقاں — عکس ابروے تو کردہ تیغ و خنجر آئنہ

در مراحِ ملک تو بینند شانِ ایزدی — ملک تو ہر آئینہ از فرّ داور آئنہ

نامیہ در عہد زر زینت جہاں افزوں شدہ — بال و پر پیدا نمودہ چوں کبوتر آئنہ

عکس رویت آئنہ را کرد چنداں مقتدر — شاہداں دہر میدارند بر سر آئنہ

غیر فانی کس بعہدت نیست غمگین خسرا — گرد گرد روے آں محزوں مغبر آئنہ

ہست آئین سکندر در ہمہ ملک دکن — ناظماں زاں پیش میدارند اکثر آئنہ

شوکت اسکندری دارد ہمہ عثمان علی
پیش رو دار دازاں آں شاہ اکثر آئنہ

زیب و زینت ہست چنداں در ہمہ اہل دکن
مثل عشاق است اکنوں حسن پرور آئنہ

یوسفِ دوراں توئی اے خسرو گردوں حشم
روے تو کردہ ہمہ فردوس منظر آئنہ

فانی محزوں کہ در آفات ہر دم مبتلا
می نہد ز احوال بدتر پیش داور آئنہ

سایہ ات باشد ہما نا سایۂ پرِّ ہما
کرد عکس ماہ رویت نیک اختر آئنہ

نیکیت پاینده دارد نام نیکت در جہاں
اندریں معنی ہمانا ہست رہبر آئنہ

شوکت عثمانؓ فزائی نیز شان حیدریؓ
کردہ انداز نامِ تو عثمانؓ و حیدرؓ آئنہ

روے تو شانِ الٰہی می نماید خلق را
گر کند ظاہر ہمہ شان سکندر آئنہ

حسن تدبیر تو شاہا در نظام روزگار
کرد از علم و ہنر در ملک و کشور آئنہ

آئینہ لوحیست از آثار اسکندر بدہر
ہست از شان الٰہی فرّ سرور را آئنہ

منکہ مدّاح تو ہستم اے شہ گردوں جناب
بہر تو دارم ز لوح مدحِ دیگر آئنہ

در بنا ہست خلق آیند از ہمہ دور جہاں
مثل مرغاں کرد پیدا نیز شہپر آئنہ

۹ - قصیده

در تهنیت تقریب کدخدائی شهزادگان نواب اعظم جاه میر حمایت علیخان بهادر ولیعهد
اعلیحضرت بندگان عالی هز اگزالٹڈ ہائینس نواب میر عثمان علیخان بهادر خلد الله ملکه
و نواب معظم جاه بهادر با یگانه دختر شهزادی دُرِّ شهوار سلطان عبدالمجید خان
خلیفه سابق و سلطان روم و دختر برادرش شهزادی نیلوفر که بتاریخ اوّل
ماه رجب المرجب ۱۳۵۰ھ هجری مطابق دوازدهم نومبر ۱۹۳۱ء میلادی
بمقام نیس در فرانسه منعقد شد

تو هستی بجان میزبانِ خلیفه — دو فرزندِ تو مهمانِ خلیفه
ز انهار دست تو ای فرِّ داور — ز تو تازه شد گلستانِ خلیفه
همه حبه دادی پی قتلِ اعدا — نه بُد تیر اندر کمانِ خلیفه
چو گردون که نازد بخورشید رخشان — بنازد بتو خاندانِ خلیفه
ز خدمتگزاریت ای شاه گیهان — فزاید همه عزّ و شانِ خلیفه

شدہ دُرّۃُ التاج پورِ تو شاہا — کنوں دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ
نبشتہ است بر صفحۂ دورِ عالم — یکے بنگری داستانِ خلیفہ
گل و یاسمن لالہ ہر سو شگفتہ است — چو باغ ارم خان و مانِ خلیفہ
چو مینو شدہ قصرِ شہزادہ شاہا — ز نیلوفرِ آسمانِ خلیفہ
منقش ہمہ ہفت الواحِ گیتی — تو نیکو بخوان داستانِ خلیفہ
بذکر توائے خسروِ دورِ عالم — ہمہ جشن در خاندانِ خلیفہ
نخستیں ہوائے حوادث فسردہ — کنوں سبز شد بوستانِ خلیفہ
ہمانا بیک التفاتِ تو شاہا — ہمہ سود گشتہ زیانِ خلیفہ
ز دستت کہ در موج خیزی چو قلزم — چو گلشن شدہ خان و مانِ خلیفہ
ز رشتے دو فرزند شاہ مظفر — جناں شد ہمہ خاندانِ خلیفہ
جناں در ہمہ التفات تو شاہا — شدہ موسم گل خزانِ خلیفہ
بہ فیّاضی ابر لطفت ہمانا — شدہ ارغوان زعفرانِ خلیفہ
حمایت علیخان ولیعہد خسرو — ہمہ رونق خاندانِ خلیفہ
بہ فضل خدا با ہمہ خاندانت — شدہ متحد دودمانِ خلیفہ
حمایت علیخاں بنزدِ تو آید — مع دُرِّ شہوار کانِ خلیفہ
ازاں دُرِّ شہوار در خاندانت — بماند ہمہ عزّ و شانِ خلیفہ
گہے عقد شہزادگانِ مظفّر — بخطبہ شدہ تر زبانِ خلیفہ

همه حاکماں در همه نیس هر سو — بجشن اندروں مهمانِ خلیفه
چو بشنید اخبارِ جشنِ عروسی — شهِ هند شد مدح خوانِ خلیفه
دو شهزادهٔ ت مهر و شهزادیاں هم — دو ماه اندازِ آسمانِ خلیفه
در آفات ادوارِ چرخِ ستمگر — تو هستی همه پاسبانِ خلیفه
بوصفِ تو اے خسروِ دورِ عالم — بریزد همه دُر زبانِ خلیفه
شکستی همه دستِ جورِ فلک را — فزودی همه عزّ و شانِ خلیفه
بوصفِ تو اے مطلعِ مهرِ عظمت — عسل می بریزد دهانِ خلیفه
توئی آنکه از مشکِ لطفِ تو شاها — معطر شده خان و مانِ خلیفه
بخورشید آفات شد فضل و لطفت — کنوں خسروا سائبانِ خلیفه
بدستِ تو داده است خلّاقِ عالم — بصد رمز و حکمت عنانِ خلیفه
ز تعظیمِ دو پورِ تو شد برفعت — چو عرشِ بریں آستانِ خلیفه
تو دانی همه دورِ اسرارِ داور — توئی در جهاں رازدانِ خلیفه
به لوحِ مه و مهرِ گردوں نبشته — به ضمنت همه عزّ و شانِ خلیفه
خدا از تو خوشنود و شاداں محمدؐ — که هستی همه مهربانِ خلیفه
ز وصفت کند عطر بیزی به محفل — بذکرت همه مشک و بانِ خلیفه
ز عثمان که بد شاه شاهانِ عالم — شده منبسط خاندانِ خلیفه
ز اسرارِ یزداں به عثمان علیخاں — شده متحد دودمانِ خلیفه

به نسل دو عثمان خورشید عظمت — بماند همه عزّ و شان خلیفه

معظم بجاه است شهزاده دیگر — بنازد بدو خاندان خلیفه

بذاتِ همایونِ شهزادگانت — شده مستقل عزّ و شان خلیفه

خدایا به عثمان علی خان بماند — چو یک تن دو جان خاندان خلیفه

زفانی درین نامه ماند بوصفت

همه مدحتِ خاندانِ خلیفه

Date	No.	Date	No.